

BALÁZS MÁRTON

(1896–1944)

1944, ősz.

A Csikériai úton Vermes Gyula földje hatalmas területen fekszik. Családi házak épültek itt, pontosabban tanyák, ahol a földeken dolgozó napszámosok laktak a családjukkal. Itt él Márton is feleségével, Horváth Rozáliával és négy gyermekükkel. A legidősebb nem vér szerinti gyermeke, Márton mégis úgy szereti, oly odaadóan neveli, mint a sajátjait. Nem csoda, hiszen öt gyermekük elvesztésével kellett szembesülnie: mind csecsemőkorukban veszték oda. Elvitte őket a frász... Márton nehezen viseli ezt a sorscsapást, éppen ezért minden szeretetét az élve maradt négy gyermekének szenteli. Éjt nappallá téve dolgozik a Vermes-földeken, hogy elegendő eleség kerüljön az asztalra. Nem panaszkodik, teszi a dolgát. Még pálinkafőzéssel is próbálkozott, csak kiegészüljön a család bevétele.

Kevés saját földjük van, mindössze hat kapa. De azon Márton az úr! Földműves családból származik, így jól tudja, mitől lesz termékeny az anyaföld! Igaz, nagyon sok munkával jár, de se baj! Van erő a karjaiban, lelkében kitartás és tenni akarás! Szerető családja erős várként áll mögötte, és Márton mindent értük tesz.

A szabadkai születésű fiatalember még csak tizennyolc éves volt, amikor besorozták katonának. Fel sem ocsúdott, s az első világháború forgatagában találta magát. Nem kérdezték, akarja-e, bírja-e, csak vitték a frontra, a bombák és a fegyverek tűzfészkebe. Borzalmas időszak volt. Körülötte aratott a halál. Vér és szenvedés mindenütt. Márton hallását súlyosan károsították a harctéren záporosóként hulló, iszonyatos erővel robbanó gránátok és bombák. Végül leszerelték a fiatal katonát, végre hazatérhetett Szabadkára, a szülővárosába. A szülei szerették volna mielőbb megnősíteni, így közbenjárásukra ismerte meg Rozáliát, a fiatalon özvegyen maradt, gyermekét egyedül nevelő édesanyát. Szerelem lett az ismeretségből, és a két fiatal, szerény körülmények között ugyan, de összeházasodott. Ekkor költöztek a Vermes-földre, és felépítették saját otthonukat. Boldogok itt, megvan mindenük, amire szükségük van. Szeretik és mindenben támogatják egymást, szinte soha egy bántó szó sem hagyja el ajkukat. Márton úgy érzi, ezzel a boldogsággal kárpótolja őt az élet az eddig elszenvedett borzalmakért, elveszített hallásáért...

Csak hát a gyerekek... Azok, akik megszülettek ugyan, de nem élhettek sokáig. Márton nem érti, miért sújtja őket ilyen kegyetlenül a sors. A legkisebbek, az ikrek egyszerre, ugyanazon az éjszakán haltak meg. Mire reggel Rozália a kiságyuk fölé hajolt, már nem éltek. Iszonyatos volt a fájdalom, amit Márton érzett! Akkor határozta el, hogy öt gyermek elvesztése után többet már nem vállalnak.

Balázs Márton és családja unokája ravatalánál

Most itt ül a pajta ajtajában. Megetette a jószágot, elégedett csámcsogásuk megnyugtatta a gazdát. Szép és csendes az este. Igaz, hűvös van már, de az idei ősz különösképpen enyhe. Már befűtöttek a kemencébe, hadd örüljenek a lurkók! Márton szinte maga előtt látja a vacsora utáni viaskodást, hogy ki bújhat elsőként a meleg kuckóba. Istenem, mi csoda mennyei ajándék hallani a kacagásukat, látni önfeledt mosolyukat! Olyan jó lenne mindig ezt az életet élni...

Tekintete a régi, már nem használt pálinkafőző kazánra téved. Božo, a szomszéd... E gondolatra valami megmagyarázhatatlan borzongás fut végig a hátán. Mennyi finom házi pálinkát ivott meg itt! Úgy járt-kelt a házban, mintha otthon lenne. Sokszor elaludt a padkán, szinte átaludta az egész napot. Fel kellett ébreszteni, hogy menjen már, bizonyára keresik az otthoniak. De sosem keresték. Tudták, jó helyen van. Mártonéknál mindenki jó helyen van. A szomszédságból, sőt távolabbról is jártak hozzájuk. Ó, mivé lesz az ember, ha valami nem a kénye-kedve szerint alakul! Božo is akkor kezdte megmutatni igazi arcát, amikor Márton véget vetett a pálinkafőzésnek. Elmaradt a potya itóka, Božo pedig ezért megharagudott Mártonra. Azt hitte, tanulatlan, buta fejével úgy gondolta, hogy csak neki nem jár már a potyából. Dühében megfenyegette Mártont, hogy alkalomadtán „visszafizeti” a kölcsönt!

Milyen kegyetlen tud lenni az ember! A pálinkafőzést anyagi okokból kellett megszüntetnie, és ezt senki sem sajnálta jobban Mártonnál. Számára szórakozás volt a finom nedű napokon át tartó készítése. Akár egy szertartást, úgy tisztelte a pálinkafőzést! De a gyümölcsfa rosszul terem, a közkedvelt szesz előállítására pedig inkább ráfizetéssel, mint haszonnal jár. Nem volt mit tennie. Véget kellett vetni neki...

Csendes, nyugodt az este. Milliárdnyi csillag az őszi égbolton. A bejárati ajtó felett egy lámpás világit, az öreg eperfa árnyéka a kis ház falán táncol. A jószág még csámcsog, szürcsöl, prüszköl, de hamarosan elcsendesül az istálló is. Nyugovóra térnek az állatok, a föld, csak az ember mélézik el még egy kicsit a múlton. Márton arcán mosoly jelenik meg, amikor eszébe jutnak azok a családi és baráti összejövetelek, amikor – néhány pohár bor

elfogyasztása után – elővette a hegedűjét, és muzsikált bele az éjszakába. A vendégek énekeltek, táncoltak, ő meg csak húzta, a húrokból előcsalogatta a legszebb és a legszomorúbb magyar nótákat... A leánya jut az eszébe, aki 15 évesen itt hagyta őket, és férjhez ment egy nála kétszer idősebb férfihoz... Istenem, mennyit szenved az apai szív emiatt! Aztán itt van a szörnyű valóság: alig néhány hónapja temették el első unokájukat... Hat hónapos volt... Márton szemében megcsillannak a könnyek...

Lomha léptekkel indul a ház felé. Odabentről kiszűrődik a gyerkőcök kacagása. Aztán Rozália kedves, mondhatni, incselkedő csengő hangja hallatszik, amint megpróbálja rendre utasítani a lurkókat. Nem megy. A srácok suhancok már, édesanyjuk intelme csupán újabb tréfa alapját képezik. Nevetnek, kergetik egymást a szobán keresztül, a konyhán át, az egész házban.

Az utolsó nap

1944. november 1. Mindenszentek napja. Estefelé jár az idő. Lassan itt a jószág etetésének az ideje. Két fegyveres partizán lép be a házba, Mártont keresik. Röviden közlik vele, hogy velük kell mennie. Nem engedetlenkedik. Elbúcsúzik a családjától, és indul. Rozáliát az ájulás kerülgeti, de nem nyílnak szóra az ajkai. Egész testében remeg, hiszen hallott már az elhurcolásokról... A gyerekek is értetlenül állnak. Nincsenek tisztában vele, mi történik valójában. Érzik a feszültséget, az életükre vetülő gyász előszelét. Segítenének drága jó édesapjuknak, aki határozottan leinti őket. „Nem vagyok bűnös, nem eshet bajom. Meglátjátok, visszatérek!” S azzal eltűnt a ház sarkánál a két fegyveres kíséretében.

A Bajai úti iskola tágas előterében már ott ácsorognak a többiek. Sokukat hurcoltak ide ma este. Némelyikük már nem bír állni, a fal mellett lerogyva, üveges tekintettel bámul maga elé. Többen hangosan imádkoznak. Mártonon is egyre jobban úrrá lesz a rémület. Hát mégis? Miért? A kérdésekre nincs válasz. Csak puskatus az oldalukba, a hátukra, a fejükre. Egyrakásra lökdöszik őket, akár az állatokat. A terem egykettőre tele lesz a fáradt munkásemberek testszagával. Az idő ólomlábakon jár... Senki nem tudja, mi lesz velük. Mártonnak eszébe jut, hogy ide, ebbe az iskolaépületbe járnak a gyermekei nap mint nap. Elképzelem, hogyan rohannak ki a többiekkel együtt az udvarra, amikor kicsengetnek... A mámorból egyik ismerősének a hangja ébreszti fel. Ő az, aki nagyon tiszteli Mártont, de most partizánként neki is feladatot kell teljesítenie. Azt mondja Mártonnak, menjen haza, holnap jelentkezzen a Sárga Házban... Nem mondhatta, hogy azonnal szökjön meg, bujdosson, hiszen ha másnap megjelenik a Sárga Házban, őt is kivégzik. Nem mondhatta, Márton pedig nem tudott olvasni a sorok között. Hazament, otthon töltötte az éjszakát. Másnap jelentkezett a Sárga Házban. Lánkra verték...

Rozália napokig vitte az ételmezt férjének, de csakhamar üres lett a titokzatos Sárga Ház... Az éj leple alatt kivезényelték a foglyokat a Zentai úti temetőbe, és lemészárolták őket... A családtól nem vették el sem a tanyát, sem a jószágot, hiszen Rozália nevében volt. Nehéz, ínséges idők következtek a Balázs család élve maradt tagjaira...

Zentai úti temető vége, a Macskovics-féle téglagyár agyaggödre, az ártatlan áldozatok tömegsírja (Szabadka)